

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
"ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР"
ФАКУЛТЕТ "СОЦИАЛНИ, СТОПАНСКИ И
КОМПЮТЪРНИ НАУКИ"
КАТЕДРА "АДМИНИСТРАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ"**

ЕЛХАМ МАРЕЕ

**ВЛИЯНИЕ НА АВТОНОМИЯТА И САМОУПРАВЛЕНИЕТО В
УЧИЛИЩАТА ВЪРХУ ЕФИКАСНОСТТА НА
ДИРЕКТОРИТЕ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на
образователна и научна степен "доктор",
професионално направление 3.7. „Администрация и управление“,
докторска програма „Организация и управление извън сферата на
материалното производство“

Научен ръководител:
доц. д-р Иво Стамболийски

Варна
2024

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
"ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР"
ФАКУЛТЕТ "СОЦИАЛНИ, СТОПАНСКИ И
КОМПЮТЪРНИ НАУКИ"
КАТЕДРА "АДМИНИСТРАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ"**

ЕЛХАМ МАРЕЕ

**ВЛИЯНИЕ НА АВТОНОМИЯТА И САМОУПРАВЛЕНИЕТО В
УЧИЛИЩАТА ВЪРХУ ЕФИКАСНОСТТА НА
ДИРЕКТОРИТЕ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на
образователна и научна степен "доктор",
професионално направление 3.7. „Администрация и управление“,
докторска програма „Организация и управление извън сферата на
материалното производство”

Научен ръководител:
доц. д-р Иво Стамболийски

Рецензенти:
проф. д-р Снежанка Овчарова
проф. д-р Иван Димитров

Варна
2024

Дисертацията е с обем 307 страници и се състои от увод, изложение в три глави, обсъждане, ограничения на изследването, списък на литературата и 5 приложения.

Съдържанието на всяка глава е разделено на отделни параграфи, като в края на всяка глава са направени конкретни изводи. Основният текст съдържа 20 таблици и 8 фигури.

Списъкът с литературни източници се състои от 240 заглавия на иврит и английски език.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 11.10.2024 г. от 10:30 ч. в заседателната зала на ВСУ "Черноризец Храбър" на заседание на научното жури. Материалите по защитата са на разположение в канцеларията на катедра „Администрация и управление“ и на сайта на университета.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Целта на изследването е да проучи свързаността между степента на автономия, предоставена на училищния ръководител по време на реформата на самоуправлението, и неговата самооценка, особено в областта на професионалната компетентност като училищен лидер. Изследването насочва вниманието си към влиянието на предоставената автономия върху увереността на ръководителя в собствените му умения, известна като "ефикасност", в контекста на ефективното управление на училището. Чрез изследването изследователят отговаря на следните въпроси:

- Какви са компонентите на професионалната ефикасност на училищните директори в самоуправлението?
- Какво е нивото на автономност на училищата в самоуправлението?
- Каква е връзката между стажа в управлението и професионалната ефикасност на директорите?
- Каква е връзката между равнището на автономия, усещано от един и същ директор в училището и професионалната ефикасност на този директор?

Нашето разбиране е, че взаимоотношението между автономията, която усеща училищният мениджър, и неговата професионална самооценка се отразява в способността му ефективно и компетентно да изпълнява служебните си задължения. Твърдим, че увеличаването на усещаната степен на автономия у училищните ръководители ще насърчи повишаването на тяхната професионална ефикасност. Това се дължи на това, че увеличеното чувство за овластяване и компетентност, произтичащо от повишените правомощия за вземане на решения, ще им позволи да направят по-конструктивни избори в полза на училището.

Основната цел на настоящото изследване е да установи връзките между нивото на автономия, което училищният ръководител възприема, и компонентите на неговата професионална ефикасност сред директорите на училища, които участват в самоуправлението. Това в крайна сметка ще доведе до подобряване на вземането на решения, решаването на проблеми и цялостната ефективност като директор на училище.

Въпреки значимите резултати, трябва да отбележим, че е възможно те да са частични или дори недостатъчни. Затрудненията при някои от респондентите да разбират и изразяват вербално е породен поради статута им на директори, обменящи информация с колегите си, както и страхът им да споделят цялата информация. Именно това затрудни събирането на максимално достоверна информация както с интервютата, така и с въпросниците. Смятам, че обемът на въпросника е причинил известна сериозност при попълването му.

Изключително важно е да се признае, че въпреки потенциалните методологични ограничения, проучването представлява новаторско усилие в своята област.

1. Увод

Делегирането на правомощия на училищните директори в Израел оказва сериозно въздействие върху начина на управление на училищата и тази реформа представлява значителна промяна в образователната система. Преди реформата директорите на училища имаха ограничени възможности за вземане на решения и бяха стриктно наблюдавани от Министерството на образованието, а в района - от инспекторите. Това доведе до липса на гъвкавост и универсален подход, който не отчиташе уникалните нужди на всяко училище.

Децентрализацията предостави на училищните директори по-голям контрол над ежедневната дейност, включително бюджетирането и вземането на решения (Vamman, Y., 2013). Тази по-голяма степен на автономия позволява на директорите да отговарят по-ефективно на нуждите на учениците, персонала и общността (Vamman, Y., 2013).

Професионалната ефикасност е ключов аспект от ролята на училищния директор, като отразява убеждението му в способностите му да ръководи и управлява ефективно училището. Директорите с висока ефикасност имат по-голяма вероятност да бъдат иновативни, уверени и успешни в своята роля, докато тези с ниска ефикасност може да изпитват трудности в управлението и в оказването на положително въздействие.

В качеството си на директор и наставник на други директори, които са преживели и двете епохи - едната, характеризираща се с пълна липса на автономия и пълно подчинение на надзора от страна

на областта и Министерството на образованието, и другата, характеризираща се с предоставяне на автономия, включително бюджетна такава - лично съм наблюдавала значителната разлика и въздействие върху моите професионални способности и върху професионалните способности на директорите, на които съм наставник, особено в областта на организационното управление. Изследването, което провеждам, има за цел да хвърли светлина върху това как реформата на самоуправлението е повлияла върху самооценката на директорите.

Въпреки това, фокусът на моето изследване е върху проучването на влиянието на автономността, регламентирана от тази реформа, върху професионалната самооценка, за да можем да разберем как тя е повлияла на работата на училищата и на способността на директорите ефективно да ръководят и управляват своите училища.

2. Актуалност на изследването

Настоящото изследване е актуално поради значението на децентрализацията, която оказва влияние върху резултатите на учениците в целия свят. Сферата на образованието непрекъснато се развива и изисква постоянна оценка, за да се гарантира, че се използват най-ефективните методи и стратегии. Един от ключовите компоненти на образователната система в Израел е самоуправлението, което включва предоставяне на автономия на директорите на училищата в процеса на вземане на решения. Важно е обаче да се разбере въздействието на тази автономия върху професионалните способности на тези директори и тяхната способност да управляват ефективно и да водят училището към успех.

Актуалността и значимостта на това изследване се коренят в належащата необходимост от подобряване на работата на директорите на училища в образователната система, поради което много страни по света провели реформи и промени в своите образователни системи.

3. Обект и предмет на изследването

Обект на това изследване е влиянието на автономията, чувствана от училищния директор, върху професионалната ефикасност при управлението на училището. **Предмет** на

изследването са конкретните начини, чрез които се осъществява автономията на директорите и връзката между автономия и ефикасност в дейността им. В това изследване професионалната ефикасност е концептуализирана като съставена от няколко ключови компонента, включително общи управленски способности, лидерство, вътрешни взаимоотношения, външни взаимоотношения и педагогическо лидерство.

Целта е да се осигури задълбочено разбиране за това дали нивото на автономия, което чувства директорът на училище, може да повлияе на неговата професионална ефикасност и да допринесе за развитието на образователното лидерство и управление.

4. Изследователски проблем

Училищните директори се считат за образователни лидери, които направляват образователната система към постигане на нейните цели. Директорът оказва огромно влияние върху подчинените си и ги подтиква да изпълняват различните цели на образователната система, обхващащи цялата ѝ сложност. Колкото повече директорът на училището притежава високо ниво на професионална самооценка, толкова по-силно ще бъде неговото влияние сред учителите и учениците. Ролята на директора е от решаващо значение за формирането на образователния опит и резултатите за учениците, което прави неговите лидерски умения и способности за вземане на решения от първостепенно значение за успеха на училището и неговата общност. Уместният въпрос е дали автономията ще стимулира директора още повече и дали има връзка между нивото на автономия, което директорът на училището усеща, и неговата професионална самоефикасност?

5. Цел и задачи

Изследователският процес включва няколко етапа за ефективно разглеждане на избраната тема:

- Избиране на темата: „Влияние на автономията и самоуправлението в училищата върху самооценката на техните директори“;
- Формулиране изследователските въпроси въз основа на теоретичната рамка;

- Вземане на критично решение по отношение на участниците, с поставяне на планове за подкрепа и ресурси за преодоляване на потенциални трудности;
- Избиране на подходящи въпросници, като се гарантира валидност и надеждност както за качествените, така и за количествените аспекти на изследването;
- Ориентиране в бюрократичните процеси, включително в сътрудничество с кабинета на главния учен в Министерството на образованието и придържане към университетските указания;
- Организиране съдържанието въз основа на очертаните теми и подтеми във въведението;
- Получаване на обратна връзка, насоки и коментари от научен ръководител във Варненския университет;
- Формулиране на стратегия за набиране на персонал с помощта на супервайзорите и областния директор;
- Събиране на въпросниците по конфиденциален и ефективен начин;
- Консултация със специалист по статистика за анализ на резултатите от изследването;
- Проучване и анализ на събраните резултати, отразени в параграфа за методологията.
- Формулиране на обобщение, изводи, приноси и препоръки за бъдещи изследвания;

Изследователска методология

Целта на настоящото изследване е да се проучи (а) кои са елементите на професионалната ефикасност на самоуправляващия се училищен директор. (б) какво е нивото на автономия на самоуправляващия се училищен директор и (в) да се разбере връзката между нивото на автономия на училищния директор и неговата професионална ефикасност.

Процесът на идентифициране на участниците в изследването включваше използването на многостранен подход. Значителна част от участниците бяха набрани чрез пряко взаимодействие с изследователя, който се обърна директно към въпросните лица. След това изследователят продължи да разпространява въпросниците за изследването сред участниците по пощата.

Инструментарий: Това проучване използва подход на смесени методи, включващ както качествени, така и количествени

изследователски методологии. Количественият подход на изследването се основаваше на използването на изследователски въпросник, специално разработен за целевата група директори. Той беше допълнен от допълнителен въпросник, използван в качествения компонент на изследването. Този многостранен подход даде възможност за събиране както на количествени, така и на субективни данни, като осигури цялостно разбиране на темата на изследването.

Изводката за това проучване се състоеше от 55 участници, чрез които стана събирането на данните за изследването. Резултатите от проучването и съответният анализ са представени в отделна глава на разширения изследователски труд. Размерът на изводката позволи задълбочено проучване на изследователската тема и осигури стабилна основа за интерпретиране на резултатите.

6. Ограничения на проблемния обхват на дисертационния труд

Няколко ограничения биха могли да допринесат за резултатите от проучването:

1. **Предизвикателства с вербалното изразяване:** Някои респонденти, особено директорите, срещнаха затруднения при вербалното изразяване на мислите си, което може да се дължи на професионалните им роли и нежеланието им да разкриват напълно информация. Това попречи на надеждността на събирането на данни.
2. **Езикови бариери:** Участниците, чийто роден език е арабският, получиха въпросници на иврит, което вероятно е повлияло на разбирането им и е довело до необективни или непълни отговори, като по този начин е повлияло на надеждността и валидността на проучването.
3. **Методологически ограничения:** Разчитането на проучването на въпросници и интервюта може да е ограничило дълбочината на разбирането, което предполага необходимостта от допълнителни методи като наблюдения и интервюта от страна на изследователи, които не са от административната сфера.
4. **Обем на въпросника:** Дължината на въпросника може да е повлияла на възприятието на участниците за неговата сериозност и да е повлияла на техните отговори.

5. Ограничения на обхвата: Проучването не изследва влиянието на физическите условия върху автономията на директорите или динамиката между училищата, директорите и местните власти или родителските комитети.

6. Пристрастие към социално желаното: Възможно е участниците да са предоставили отговори, които са социално желателни, а не да отразяват истинския им опит или мнение, което да повлияе на точността на събраните данни.

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Дисертацията е с обем 307 страници и се състои от увод, изложение в три глави, обсъждане, ограничения на изследването, списък на литературата и едно приложение. Съдържанието на всяка глава е разделено на отделни параграфи. Основният текст съдържа 20 таблици и 8 фигури. Списъкът с литературни източници се състои от 240 заглавия на иврит и английски език. Началото включва въведение, последвано от три основни глави.

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод

ПЪРВА ГЛАВА: Специфични характеристики на образователната система в Израел

1.1. Нормативни разпоредби, подзаконови актове, правилници и наредби, които регулират образователния процес в средното училище

1.2. Образователната система в Израел

1.3. Образователни изисквания и начин на заемане на длъжността директор на средно училище.

1.3.1. Определяне на ролята на директора.

1.3.2. Фактори, влияещи върху ролята на директора в периода на самоуправление.

1.3.3. Характеристики, необходими за успеха на директора.

1.4. Изводи.

ВТОРА ГЛАВА: Взаимодействието между училището, семейството и директора като фактор за решаване на педагогическите и управленските проблеми

2.1. Семейството и училището като фактори за социализацията и

- личностното развитие на учениците.
- 2.2. Директорът като организатор на взаимодействието между семейството, педагогическия персонал и ученика.
 - 2.3. Формиране и развитие на компетентността на директора.
 - 2.4. Изводи.

ТРЕТА ГЛАВА: Теоретични модели за дейността на директора на средното училище

- 3.1. Възникване на самоуправлението и автономията в израелските училища.
- 3.2. Автономия и самоуправление на училищата в света.
- 3.3. Граници на автономията и самоуправлението на училищата.
- 3.4. Концепцията за самоефикасност.
 - 3.4.1. Източници на самоефикасността.
 - 3.4.2. Самоефикасност, самооценка и самоувереност.
 - 3.4.3. Самоефективност и локус на контрола.
 - 3.4.4. Самооценка и саморегулация.
 - 3.4.5. Самооценка и очакване на резултата.
 - 3.4.6. Професионална самоефективност.
 - 3.4.7. Мотивация.
 - 3.4.8. Въздействие върху професионалната самоефективност.
- 3.5. Директорът като самоефективен участник в управлението на образователния процес.
- 3.6. Изводи.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА. Проучване - въпросник, процедура и резултати от изследването

- 4.1. Население и извадка.
- 4.2. Методологичен подход.
- 4.3. Изследователска процедура.
- 4.4. Изследователска цел и хипотези.
- 4.5. Изследователски въпроси.
- 4.6. Качествен изследователски подход.
- 4.7. Количествен изследователски подход.
- 4.8. Подробности за изследователските въпроси и методи.
- 4.9. Резултати и обсъждане на качествения подход.
- 4.10. Обобщение на резултатите и обсъждане - качествен подход.
- 4.11. Резултати от количествения подход.
- 4.12. Анализ

III. РЕЗЮМЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

В увода се обосновава актуалността на проблема, а именно необходимостта от подобряване на работата на директорите на училища в образователната система. Предложеното изследване е от особена важност за мен като училищен директор, който е управлявал училището си, както в епохата на самоуправленската автономия, така и преди нея. Чрез това изследване се надявам да постигна по-задълбочено разбиране на въздействието на самоуправлението върху работата на училищните директори и да допринеса за по-широката дискусия за това, как най-добре да се подобри образователната система. Резултатите от това изследване имат потенциала да послужат за вземане на бъдещи решения и провеждане на политики, насочени към подобряване на работата на училищните директори и в крайна сметка да доведат до по-добри резултати за учениците.

Първа глава:

Тази глава от изследването предоставя цялостен преглед на съответните теоретични източници. Чрез литературен преглед са идентифицирани четири основни теми, които са от изключителна важност в контекста на изследването и могат да обяснят част от резултатите.

Параграф 1: Нормативни разпоредби, подзаконовни актове, правилници и наредби, които регулират образователния процес в средното училище - Нормативната рамка на израелското средно образование, контролирана от Министерството на образованието, е всеобхватна и сложна и се състои от правилници, закони и наредби, насочени към осигуряване на равнопоставеност и качество. Законите обхващат процедури, свързани с учебната програма, динамиката между учителите и учениците и осигуряването на качеството, докато наредбите се отнасят до ежедневните дейности, като поведението на учениците и спазването на законите. Правната рамка обхваща различни аспекти, включително трудовото законодателство, правата на човека, равенството между половете и механизмите за оценяване, като например стандартизираните тестове и оценките на ефективността на учителите, насочени към

подобряване на автономността в израелските училища. Нормативната уредба има за цел да поддържа единни стандарти и да сведе до минимум автономията на ръководителите в тези системи, прилагана чрез устави, директиви, инструкции и заповеди, произтичащи от закона.

Параграф 2: Образователна система в Израел - Израелската образователна система обхваща различни видове и структури, включително формално, неформално, висше, специално, професионално и частно образование, като всички те се контролират от Министерството на образованието. Въпреки че съществува централизиран подход, отделните училища запазват известна автономия в рамките на министерството. Във формалното образование училищата се придържат към насоките на министерството, но имат автономия при вземането на решения относно методите на преподаване и извънкласните дейности. Специалните образователни програми се грижат за ученици с различни потребности, като предлагат индивидуални интервенции, спазвайки разпоредбите. Висшите учебни заведения се ползват с автономия по академични и административни въпроси, като насърчават силни програми в различни дисциплини. Като цяло, въпреки че съществува централизиран надзор, училищата и институциите в Израел работят с различна степен на автономност, за да отговорят на нуждите на учениците и общностите.

Параграф 3: Образователни изисквания и начин на заемане на длъжността директор на средно училище - Административното развитие е от решаващо значение за напредъка на образованието, като се акцентира върху изграждането на капацитет за директорите на средни училища в Израел. Директорите преминават през формално образование и непрекъснато обучение в областта на лидерството и управлението, като адаптират методите си към местната култура, давайки приоритет на иновациите и гъвкавостта. Набляга се на етичното лидерство, като спазването на правните стандарти е основна отговорност. Процесът на назначаване на директорите подчертава тяхната решаваща роля за успеха на образованието, като успешните лидери проявяват качества като визия, междуличностни умения и ефективно педагогическо управление. Сътрудничеството, доверието и подкрепата между директорите и учителите са от съществено значение за създаването на благоприятна учебна среда. Като цяло успешното ръководство в

израелските средни училища изисква ориентиране в нормативната уредба, управление на дейността и насърчаване на положителна образователна среда.

Втора глава:

Тази глава от изследването се фокусира върху сложното взаимодействие между училището, семейството и ролята на директора в образователната рамка представлява сложен възел от взаимоотношения, който оказва значително влияние върху социализацията и личностното развитие на учениците. Тази преплетеност поражда както педагогически, така и управленски предизвикателства, които изискват нюансирано разбиране и стратегически подход. Установих, че взаимодействието между семейството, училището и директора е комплексно, като формира социалното, емоционалното и познавателното развитие на учениците. Семейната динамика и родителското участие оказват значително влияние върху образованието и личностното развитие на детето, като различните родителски стилове дават различни резултати. Училищата играят решаваща роля за цялостното развитие на учениците, като насърчават културното признание, социалните умения и гражданското образование. Както казах и преди, взаимодействието между семейството и училището подчертава необходимостта от съвместни подходи към образованието, като се насърчава среда, която възпитава личностите отвъд академичните знания. Следователно компетентните училищни директори са от съществено значение за успешното взаимодействие между семейството и училището, като Министерството на образованието дава приоритет на тяхното професионално развитие чрез програми за формално образование и непрекъснато обучение. Израелските директори се фокусират върху приемането на културното многообразие, насърчаването на иновациите и въплъщаването на етично лидерство, за да създадат приобщаваща и ефективна учебна среда.

Трета глава:

Ролята на директора на средното училище е многостранна и изисква комбинация от административни, преподавателски и лидерски умения. Разработването на теоретичен модел, който да ръководи дейностите на директорите на средни училища, е от съществено значение за ефективното управление на училището и успеха на учениците. Този теоретичен модел обхваща различни

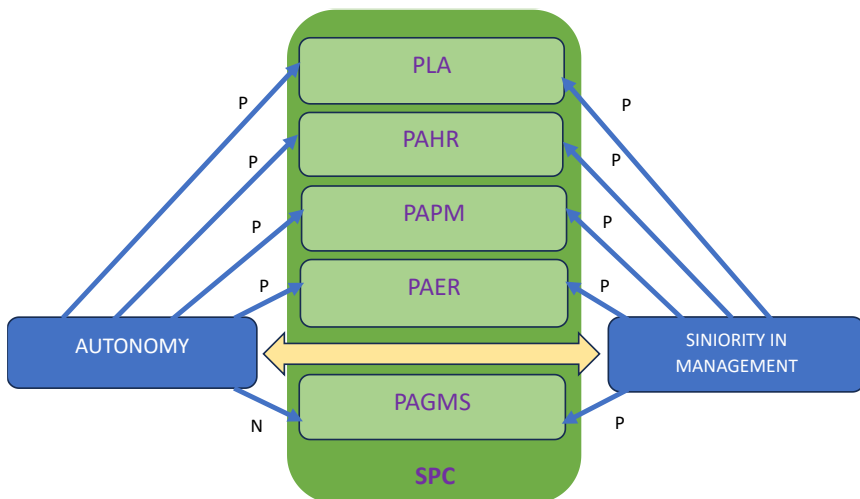
измерения, включително стилове на ръководство, процеси на вземане на решения, комуникационни стратегии и професионална самоефективност, които водят до въздействие върху резултатите и личността на учениците. В тази глава изследвах цялостен теоретичен пейзаж на автономността в училищата, като започнах с началните периоди от нея, завърших с изводите от изследването и предложението за модел, който изградих след резултатите от изследването и който може да обясни връзката между автономността и стаж в управлението и компонентите на професионалната самоефективност. Тази глава предоставя цялостно изследване на теоретичния дискурс на автономността в училищата, като се започне с началните ѝ фази в Израел. В нея се разглеждат и международните гледни точки към самоуправлението и автономията в страни като Великобритания, Унгария, Австралия, Япония, Канада и САЩ. Текстът набляга на философско-политическия характер на автономията и нейните нива, като се фокусира върху ролята ѝ в децентрализацията и ефективното лидерство за подобряване на училищния климат. Предизвикателствата в средата на 80-те години, включително икономическите трудности и бюрократичните механизми, ограничават гъвкавостта на самоуправляващите се училища. Въпреки тези предизвикателства автономията се разглежда като катализатор за повишаване на образователните постижения чрез даване на възможност на училищата ефективно да посрещат местните нужди и да насърчават ангажираността. През последните десетилетия ролята на училищните директори се е развила значително, като изисква многостранно лидерство, обхващащо административни, културни и образователни аспекти. Сега директорите са признати за създатели на положителни училищни култури, които оказват влияние върху постиженията на учениците и качеството на училището. Текстът подчертава ключовата роля на самооценката за формиране на характеристиките и уменията на директорите. Високата самоефикасност допринася за ефективното справяне с отговорностите и организационните цели, докато ниската самоефикасност може да попречи на успеха. Развиващата се роля на училищните директори в съвременното образование изисква изключителни умения, което налага тяхната подготовка и развитие. Осъзнаването и повишаването на самоефективността е от решаващо значение за тяхната реализация и успех в ориентирането

в сложните изисквания на образователното лидерство. Резултатите от проучването доведоха до разработването на цялостен модел, който разглежда сложното взаимодействие между автономията, предоставена на директорите на училища, и тяхната професионална ефективност. Този модел се фокусира конкретно върху различните компоненти на професионалната самоефективност, като се опира на теории, свързани с професионалните лидерски способности, професионалните способности за човешки отношения, професионалните способности за педагогическо управление, професионалните способности за външни отношения и професионалните способности за общо управление.

Освен това моделът изяснява връзката между стаж в училищното управление и възприеманата автономност в училището. Чрез разделянето на професионалната самодейност на отделни компоненти и включването на влиянието на стажа в управлението концептуалната рамка има за цел да улови нюансираната динамика, присъща на връзката между автономията на директора, неговата професионална самодейност и разнообразните измерения, които съставляват компетентността в образователния контекст.

Освен това моделът се стреми да обясни как натрупаният опит в управлението на училището играе ключова роля за формирането на усещането за автономност на директора в училищната среда. Тази всеобхватна рамка осигурява структурирано разбиране на сложните фактори, влияещи върху професионалната динамика на училищните директори.

Фигура 2 Модел, илюстриращ връзките: Автономност-самооценка-стаж в управлението

P=Positive

N=Negative Change

SPC = Self-professional capacity

PLA= Professional leadership abilities

PAHR = Professional abilities for human relations

PAMP = Professional abilities for pedagogical management

PAER = Professional abilities for external relationships

PAGMS = Professional abilities for general management of staff

Резултатите от изследването изясняват нюансираната връзка между чувството за автономност и стажа в управлението, които служат като съществени предиктори, оказващи значително влияние върху различните измерения на професионалната самоефективност на училищните директори. Чувството за автономност се очертава като мощен фактор, оказващ положително въздействие върху различни измерения на професионалната самоефективност. Това положително въздействие е особено забележимо в сферата на професионалните лидерски способности, професионалните способности за педагогическо управление, професионалните способности за човешки отношения и професионалните способности за външни отношения - интегрални компоненти, съставляващи по-широкия спектър на професионалната самоефективност.

Въпреки това в изследването изплува едно характерно наблюдение, което разкрива потенциална негативна промяна, свързана с усещането за автономност в сферата на професионалната самоефективност за общо управление на персонала. Този интригуващ нюанс подчертава сложността, присъща на връзката между автономността и специфичните аспекти на професионалната компетентност за самооценка, като подтиква към по-задълбочено изследване на тази динамика.

Обратно, променливата на стажа в управлението на училищата се разгръща като ключова детерминанта, оформяща положителни промени в широк спектър от професионални способности. Натрупаният опит и стаж в управлението на училища се проявяват положително в измерения като професионални лидерски способности, професионални способности за общо управление на персонала, професионални способности за човешки отношения, професионални способности за външни отношения и професионални способности за педагогическо управление. Тази положителна корелация подчертава, че продължителният опит в училищния мениджмънт допринася съществено за повишаване на професионалната самоефикасност в тези многостранни измерения.

Процесът на идентифициране на участниците в изследването включваше използването на многостранен подход. Значителна част от участниците бяха набрани чрез пряко взаимодействие с мен, а към лицата, включени във въпросника, се обърнах чрез срещи на комисията. След това пристъпих към разпространение на въпросниците за изследването сред участниците чрез пощенска пратка. За да постигна желания размер на извадката от 50 самоуправляващи се директори, потърсих съдействие от ръководителите. Освен това бях установила лични връзки с част от участниците, които допринесоха за качествения подход на изследването.

Процес на откриване на участниците в изследването - участниците в количественото изследване са арабски и еврейски директори на начални и средни училища, които живеят и работят в Израел. Изследователската извадка е разделена поравно по пол.

25 директори мъже и 25 директори жени. Образованието им е разделено между бакалавърска, магистърска и докторска степен (N=50). Възрастта на участниците е измерена в години и е разделена на шест категории в петгодишни единици. Таблица 1 съдържа описание на възрастта на изследваната съвкупност.

Таблица 1: Възраст на участниците в изследването

Основни променливи		Процент	Общата извадка (N= 50)
Възраст (в години)	36-40	12%	n =6
	41-45	18%	n =9
	46-50	24%	n =12
	51-55	28%	n =14
	56-60	16%	n =8
	61-65	2%	n =1

Тази таблица показва, че повече от половината от участниците в проучването са на възраст между втората половина на четвъртото и първата половина на петото десетилетие.

В таблица 2 има описание на стажа на директорите в управлението на училищата като цяло и на стажа в управлението на училището, което ръководят, към момента на участието им в проучването.

Таблица 2: Стаж на директорите

Основни променливи	години	Процент	Общата извадка (N= 50)
		t	
Стаж в управлението като цяло	1-5	20%	n =10
	6-10	28%	n =14
	11-15	20%	n =10
	16-20	16%	n =8
	21-25	16%	n =8
Стаж в управлението на настоящото училище	1-5	28%	n =14
	6-10	30%	n =15
	11-15	20%	n =10
	16-20	16%	n =8
	21-25	6%	n =3

Изследователска процедура: За целите на това изследване на участващите директори беше изпратен въпросник по електронна

поща. Този въпросник беше разработен специално за това изследване и се основава на въпросника, разработен в Института "Хенриета Шолд" за изследване на ефикасността на училищните ръководители. **Въпросите** се основават на променливи, които се оказаха подходящи и разкрити в процеса на изследване от различни въпросници, използвани в миналото в Израел и по света. Изследователските въпроси в проучването, на които ще се опитам да отговоря, са: - Какви са компонентите на професионалната ефикасност на училищните директори в самоуправлението?

- Какво е нивото на автономия на училищата в самоуправлението? - Каква е връзката между стажа в управлението и професионалната ефикасност на ръководителите? - Каква е връзката между равнището на автономия, усещано от един и същ директор, и професионалната ефикасност на този директор?

За да се отговори на трите изследователски въпроса, данните бяха събрани с помощта на интервюта, въпросници и статистическа обработка с помощта на софтуера SPSS. Интервюто включва въпроси от два типа. 1- Теоретични въпроси: Целенасочени теоретични въпроси, при които интервюираните реконструират детайлите в контекста на ограничен период или в контекста на конкретен опит или конкретна идея или мнение. 2. Въпроси, свързани със значението: Този тип въпроси се основават на описания, които се задават, за да се изяснят или обяснят значенията и логиката зад описанията на интервюираните.

Въпросникът се състои от две части. Първата част включва биографична справка за директора, в която се задава въпросът за директора: Какъв е неговият пол? Каква е възрастта му? На какъв етап се намира училището му (начално/средно училище/частно)? Какъв е неговият стаж в управлението (като цяло), включително текущата година? Какъв е неговият стаж в управлението на училището? Текущата включва и текущата година? какво е образованието му (бакалавърска степен, магистърска степен, докторска степен) преминал ли е обучение за директор (курс за директори в Института „Авней Роша“) какъв е броят на учителите в неговото училище?

Втората част на въпросника включва 57 твърдения с Ликерт скала от 1 до 5, разделени на пет категории: общ управленски капацитет, лидерски способности, междуличностни умения, способности за външни отношения и педагогическо управление.

Този въпросник беше изпратен към 50 директора чрез онлайн файл по техните лични имейли.

Отговорите на изследователските въпроси бяха обработени с количествени методи. В Таблица 3 се представят въпросите, свързани с целите на изследването, последователността на изследването и вида на статистическата обработка за всеки въпрос..

Table3: Details of the research questions and methods of quantitative analysis

Цел на изследването	Въпроси	Анализ	Статистическа обработка
1.Проучване на равнището на автономия в училищата, които се самоуправляват. 2. Изследване на връзката между стажа в управлението и професионалната ефикасност.	1. Каква е степента на автономия, която директорът на училището усеща при самоуправлението ? 2. Каква е връзката между стажа в управлението и професионалната ефикасност на мениджърите? 3. Каква е	Описателна статистика на променливата "Ниво на автономия". - Координатори на Pearson, които ще изразят множествената връзка между стажа в професионалното управление, стажа в общото управление и стажа в управлението на настоящото училище и професионалната ефикасност. - Многостепенна регресия за прогнозиране на професионалната ефикасност на директорите, според общия стаж, стажа в управлението на	Централни и дисперсионни индекси Pearson Adapter Matrix - Многостепенна регресия - Pearson Adapter

	<p>връзката между равнището на автономия в училището и професионалната ефикасност на директора на училището?</p>	<p>училището и следенето на фоновите променливи.</p> <p>- Корелация на Пирсън между обединената скала на всички компоненти на професионалната ефикасност и нивото на автономия варира.</p> <p>- Многостепенна регресия за прогнозиране на професионалната ефикасност на директорите според нивото на автономия в училището и променливата.</p>	<p>- Многостепенна регресия.</p>
--	--	--	----------------------------------

Подробности за изследователските въпроси и методите за количествен анализ: За да изследвам нивото на автономност в училищата със самостоятелно управление, използвах описателна статистика на променливата „Ниво на автономност“, за да изследвам връзката между стажа в управлението и професионалната самодейност, бяха използвани координатите на Пирсън, които ще изразят множествената връзка между стажа в професионалното управление, стажа в общото управление и стажа в управлението на настоящото училище и професионалната самодейност. Многостепенна регресия за прогнозиране на професионалната самоефективност на директорите, чрез променливите общ стаж, стаж в управлението на училището и надзор на фона. Корелация на Пирсън между унифицираната скала на всички компоненти на професионалната самоефективност, и нивото на автономност варира.

Резултатите са разделени на две части според вида на изследването: Резултати от качествения подход - Основните въпроси, които се очертават в интервютата с директорите, са : стил на управление, визия на училището, организационна структура в училището, педагогическо ръководство, възприемане на ролята на директора, нивото на автономност, което той чувства в училище, в сравнение с епохата преди самоуправлението, влияние на самоуправлението върху личността, влияние на самоуправлението върху училището, влияние на самоуправлението върху извънкласните отношения и предизвикателства в самоуправлението. Следват основните елементи, които се разкриха по време на интервютата:

1. Повечето респонденти са възприели стил на управление, който набляга на конкурентоспособността и постиженията. Стилът на управление комуникира термина „лидерство“, който има много значения и определения. Някои определят лидера като човек, който свързва груповите цели и е във фокуса на груповите процеси. Някои директори определят лидерството от гледна точка на властовите отношения между лидерите и техните подчинени. Всички директори се възприемат като педагогически лидери по различни причини: насърчаване на академични, социални, конкурентни цели и цели, свързани с постиженията, а някои дори насърчават ценностни цели.

2. Поне двама от петимата интервюирани директори повтарят едни и същи елементи в заявената от тях училищна визия. Елементите във визията са наблягане на изследователското учене, осветяване на образованието за ценности, приоритизиране на образованието за високи постижения, стремеж към постижения, приобщаване, споделяне, насърчаване на социалното участие, усвояване на приноса към общността и възпитаване на възрастен човек в неговото общество.

3. Организационната структура, се определя като съвкупност от роли и звена в училището и мрежата от тръбопроводи, по които се осъществява комуникацията между тях. Организационната структура на училището се основава на пет принципа: разделение на труда, йерархична структура, делегиране на правомощия и отговорности и обхват на контрол и надзор върху всичко, което се прави.

4. По отношение на ролята на директора интервюираните директори възприемат своята роля според нормативната уредба, но описват

своето възприятие в различни описания, които се свеждат до водене на промяна и предприемачество, провеждане на процеси на контрол върху всички ходове в техните организации, придържане към целите и вземане на решения за изпълнение, изразяване на партньорство и участие в екипа при впрягане на задачите.

5. Проучих сред интервюираните степента на автономност, която чувстват в своите организации поради самоуправлението и в сравнение с епохата, която го е предшествовала. Стана ясно, че нивото на автономност спрямо предходната епоха варира от средно до много високо. Някои респонденти посочиха нееднакво ниво на автономност във всички училищни компоненти. За разлика от тях, двама директори съобщиха за повишена автономия в процесите на вземане на решения и управлението на финансовите ресурси и в същото време игнорираха автономията в управлението на човешките ресурси. Един от директорите описва нивото на автономия, което усеща, на умерено до високо ниво във всички компоненти, които са част от отговорностите му при управлението на училището. Отбеляза, че с появата на самоуправлението очаква с нетърпение възможността да управлява човешкия ресурс заедно с управлението на финансовия ресурс.

6. Интервюираните бяха попитани какъв е ефектът от самоуправлението, което води до автономност в управлението на училището, върху тяхната личност и те съобщиха за много предимно положителни ефекти. Четирима директори съобщават за повишаване на самооценката и професионализма и за увеличаване на отговорността и ангажираността към постиженията помежду им, тъй като моделите на децентрализация в управлението на училището увеличават процесите на вземане на решения, двама директори съобщават за фокусиране върху действията си след самоуправлението, а двама заявяват, че самоуправлението ги е научило на начини за спестяване и дори на управление на бюджета, двама директори говорят за смелостта, която са придобили след самоуправлението при вземането на решения относно различни ситуации в училището в частност и в живота си като цяло. Нещо повече, един директор съобщава за овластяване, чувство за автономност, талант за избор на качествени неща, разширяване на хоризонтите, тласък, натрупване на сила за придвижване на въпросите, увеличаване на степените на свобода, укрепване и придаване на стойност на статута на директора.

7. По отношение на изследването на ефекта на самоуправлението в училищата върху самото училище и върху компонентите в него и извън него директорите бяха идентични в думите си. Те говореха за положителното въздействие на самоуправлението върху учителите и влиянието му върху учениците прехвърлянето на ресурси към тях ще допринесе за подобряване на образователните постижения и климата, поради няколко основни причини: училището ще идентифицира по-добре местните нужди ; По-голямата автономия ще повиши мотивацията на участващите; Обединяването на ресурсите и бюджетната автономия ще позволят оптимизирането и разпределянето на ресурсите по по-подходящ начин за педагогическите цели на училището; А разширяването на правомощията ще позволи ангажираност с резултатите и отговорност за тях.

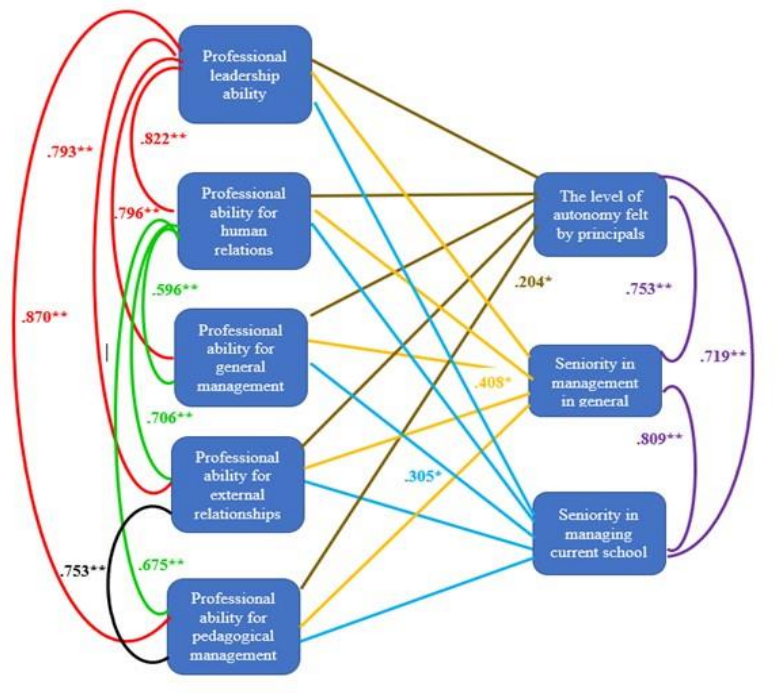
8. Директорите изброяват различни предизвикателства, които изпитват заради въвеждането на самоуправлението в техните училища. Те съобщиха за натовареност, повишена отговорност за всички ходове в училищата, огромни усилия, вложени в правене и организиране, липса на времеви ресурс и тежест и стрес в работата. При количествения подход директорите бяха помолени да оценят възприетото от тях ниво на автономност в училището си по скала от 1 до 5, като 1 представлява най-ниското ниво на автономност, а 5 - най-високото ниво на автономност.

Таблица 4: Степен на автономност, която директорите усещат в ръководените от тях училища

		Процент	Цялата извадка
			(N = 50)
Ниво автономност	на 1	0%	n =0
	2	4%	n =2
	3	24%	n =12
	4	40%	n =20

Бяха разгледани корелациите между променливите

Фигура 1: Стойности на корелацията на Пийрсън за всички променливи в изследването

Изложението показва корелациите между зависимите променливи, които са променливите, съставляващи професионалната самоефективност: професионална способност за ръководство, професионална способност за човешки отношения, професионална способност за общо управление на персонала, професионална способност за външни отношения и професионална способност за педагогическо управление, и независимите променливи: стаж в управлението като цяло и стаж в управлението на настоящото училище. Появяват се и връзките между

променливите и самите тях. Налице са значими положителни и много силни корелации между нивото на автономност, усещано от директора, и стажа в управлението като цяло и стажа в управлението на настоящото училище.

Значими положителни и много силни корелации се наблюдават и между различните компоненти на професионалната самооценка: професионална способност за ръководство, професионална способност за човешки отношения, професионална способност за общо управление на персонала, професионална способност за външни отношения и професионална способност за педагогическо управление.

Освен това от изложението се вижда, че съществуват значими положителни корелации с много силен интензитет между стажа в управлението като цяло и стажа в управлението на настоящото училище.

От изложението се вижда, че съществуват незначителни отрицателни корелации с умерена до слаба интензивност между стажа в управлението като цяло и различните компоненти на професионалната самоефикасност. За разлика от това съществуват незначителни положителни корелации с умерена до слаба интензивност между стажа в управлението на настоящото училище и всички компоненти на професионалната самоефективност.

Обобщение на констатациите в стъпковия регресионен анализ

Резултатите от анализа показват, че независимите променливи: усещане за автономност, стаж в управлението като цяло и стаж в настоящото управление на училището предсказват промените в различните измерения на професионалната самоефективност. Въпреки незначителността на няколко модела от анализа, резултатите показват, че тези независими променливи оказват значително влияние върху компонентите на професионалната самоефективност, включително професионалните способности за ръководство, общото управление на персонала, човешките отношения, външните отношения и педагогическото управление. Това означава, че чувството за автономност на директорите и техните нива на стаж в управлението като цяло и стажът на настоящото училищно ръководство имат важно значение за професионалната им самоефикасност. Ето защо тези констатации

могат да се използват за разработване на интервенции и програми, насочени към повишаване на професионалната самоефективност на директорите в различни измерения.

Данните показват, че стажът в управлението като цяло е предиктор на промените в различните компоненти на професионалната самоефективност. По-конкретно, увеличаването на стажа в управлението на настоящото училище се очаква да доведе до 6,7% увеличение на професионалната самооценка за прогнозирано лидерство, 2% увеличение на професионалната самооценка за педагогическо управление, 2,2% увеличение на професионалната самооценка за човешки отношения, 21% намаление на професионалната самооценка за общо управление на персонала и 3,5% увеличение на професионалната самооценка за външни отношения.

Освен това данните показват, че еднократно увеличаване на стажа в управлението на настоящото училище може да доведе до 3,5% увеличение на професионалните способности за ръководство, 4,1% увеличение на професионалните способности за педагогическо управление, 1% увеличение на професионалните способности за човешки отношения, 7,4% увеличение на професионалните способности за общо управление на персонала и 9,3% увеличение на професионалните способности за външни отношения.

Анализът демонстрира също така прогностичната стойност на стажа в управлението на настоящето училище върху различните компоненти на професионалната самоефикасност. Налице е увеличение на стажа, което се свързва с очаквано увеличение на професионалната способност за лидерство с 3,5 %, увеличение на професионалната способност за педагогическо управление с 4,1 %, увеличение на професионалната способност за човешки отношения с 1 %, увеличение на професионалната способност за общо управление на персонала със 7,4 % и увеличение на професионалната способност за външни отношения с 9,3 %.

Освен това данните разкриват потенциалните ефекти на автономността върху различни компоненти на професионалната самооценка. Резултатите показват, че увеличението на автономността с една единица може да доведе до 7,9% увеличение на професионалната способност за ръководство, 10,4% увеличение на професионалната способност за педагогическо управление, 6%

увеличение на професионалната способност за човешки отношения и 0,8% увеличение на професионалната способност за външни отношения. Важно е обаче да се отбележи, че увеличаването на автономността може да доведе до намаляване с 13 % на професионалния капацитет за общо управление на персонала.

Тези констатации показват, че автономията играе решаваща роля при формирането на различните аспекти на професионалната самостоятелност и подчертава важноста на отчитането на многостранния характер на този конструкт в изследванията и практиката.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

1. Въз основа на резултатите от качествения и количествения подход беше установено, че автономията, осигурена от прилагането на самоуправлението, оказва положително въздействие върху самооценката на директорите, което потвърждава хипотезата, формулирана в началото на изследването. Дълбокото чувство за автономност, произтичащо от прилагането на училищното самоуправление, се превръща в неразделна част от личността на училищните директори, като значително повишава тяхната професионална самоефективност. Тази симбиотична връзка подчертава не само неразривната връзка между автономията и самоефикасността, но и широкото влияние върху професионалното поведение, увереността и цялостната ефективност на директорите при ръководенето на техните училища. Нюансираното взаимодействие между автономията и професионалната самоефективност подчертава сложната динамика в образователното лидерство в контекста на самоуправляващите се училища.

2. Автономията, предоставена на директорите чрез прилагането на самоуправление, повишава тяхната самоефективност, като насърчава засиленото чувство за ангажираност и отговорност към техните училища и постижения. Въпреки тези положителни резултати обаче директорите се сблъскват с различни предизвикателства, както се обсъжда в настоящото изследване, концепцията за „самоефективност“, като се подчертава нейната динамична природа и петте източника, които и влияят. Аз-ефективността е изследвана във връзка с мотивацията, локуса на контрол, саморегулацията и очакванията за резултатите. Професионалната самоефективност, повлияна от лични фактори като опит и организационни елементи като конкретни цели и

автономност, се определя като решаващ фактор за формиране на ефективността и благосъстоянието на хората, особено на директорите на училища. Разнообразният професионален опит и постигането на цели допринасят за повишаване на самоефикасността и мотивацията за нови предизвикателства.

3. Въпреки предизвикателствата директорът полага всички усилия, за да се справи със значителното работно натоварване, свързано с длъжността. Директорите в автономните училища се притежават силно чувство за отговорност, мотивирани от ангажимента да предоставят качествено образование на учениците и техните семейства

5. Стажът в общото управление се очертава като значим обяснителен фактор, изясняващ забележително влияние върху наблюдаваната променливост в професионалните умения, свързани с външните отношения. Статистическата връзка между стажа в общото управление и променливостта в професионалните способности за външни отношения предоставя количествено измерима мярка, хвърляща светлина върху нюансираното взаимодействие между опита, експертните познания и уменията за ориентиране във външната динамика.

6. Резултатите от изследването подчертават решаващата роля на директора в организирането на интегрирането на автономността в тяхното училище. По-специално, резултатите показват, че стажът на директора и познаването на персонала се очертават като ключови елементи, влияещи върху ефективното прилагане на автономията. Високата самоефикасност допринася за отговорността за ефективното ориентиране в отговорностите и организационните цели, докато ниската самоефикасност може да попречи на успеха.

7. Богатият опит на директора допринасят за по-голямата вероятност да му бъде поверена по-голяма самостоятелност и да му бъдат делегирани по-големи правомощия. Освен това активният стил на управление, наблягащ на споделените ценности и овластяването на учителите, се очертава като ключов фактор за успешното усвояване на автономията в училище. Проучването подчертава също така значението на съпричастността на директора към принципите на автономното училище, като тези, които го възприемат като естествено продължение на своя стил на работа, проявяват повишена мотивация за успешното му прилагане.

8. Резултатите от изследването доведоха до разработването на цялостен модел, който разглежда сложното взаимодействие между автономията, предоставена на директорите на училища, и тяхната професионална ефективност. Този модел беше илюстриран и обяснен в предишната част на настоящия реферат.

IV. ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Изследването показва, че автономията, осигурена от прилагането на самоуправлението, оказва положително въздействие върху самоефикасността на директорите.

2. Разработен е един цялостен модел за взаимодействието между автономия, професионална ефективност, професионален стаж, влияещи върху самооценката на директорите чрез въздействие върху компонентите на професионалната самооценка. Този модел може да служи, както за разширяване и обогатяване на автономията и самоуправлението в училищата в Израел, така и при обучението на бъдещи директори в системата на средното образование.

3. На основата на количествен и качествен анализ е показано, че автономията засилва професионалната мотивация на директорите, оказва положително въздействие върху самооценката на директорите, утвърждава лидерските им качества и засилва Аз-ефективността им.

4. Автономността, произтичаща от прилагането на училищното самоуправление, се превръща в неразделна част от личността на училищните директори, като значително повишава професионалната им самоефективност. Тази симбиотична връзка подчертава не само неразривната връзка между автономията и самоефикасността, но и оказва положително влияние върху професионалното поведение, увереността и цялостната ефективност на директорите при ръководенето на техните училища.

V. ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИЯТА

1. Maree E. “REFORMS IN EDUCATION SYSTEM IN ISRAEL” e-journal of Varna Free University, Issue 20, 2023, ISSN 1313- 7514, p.388-407
2. Maree E. “TYPES OF EDUCATIONAL STRUCTURE IN ISRAEL” e-journal of Varna Free University, Issue 20, 2023, ISSN 1313- 7514, p. 377-387
3. Maree E. “AUTONOMY IN SCHOOLS AND SELF-EFFICACY OF THEIR PRINCIPALS”; e-journal of Varna Free University, Issue 20, 2023, ISSN 1313-7514, p. 363-376